

KALKINMA KAVRAMINA KÜRESELLEŞME PRESPEKTİFİNDEN BİR BAKIŞ

Ebru ARICIOĞLU*

ÖZET

Günümüzde en tartışmalı kavramlarından biri küreselleşmedir. Küreselleşme doğası gereği tüm iktisadi kavramları ve olguları etkilemiştir. Kalkınma kavramı da küreselleşme sürecinden oldukça etkilenmiştir. Tarihsel deneyimler, kalkınmanın gerçekleştirilmesinde devletin sanayiye yönlendirmesinin ve stratejik sanayi politikalarının hayati öneme sahip olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla kalkınma yönetilebilir ve yönlendirilebilir bir süreçtir.

Anahtar Kavramlar: Küreselleşme, Kalkınma, Sanayi Politikası

JEL Sınıflaması: F01, O20,025

A GLANCE AT DEVELOPMENT CONCEPT FROM GLOBALIZATION PERSPECTIVE

ABSTRACT

Nowadays one of the most controversial concepts is globalization. Inherently, globalization is affected all economic concepts and facts. Development is also influenced by the globalization process. Historical experiences showed that state's industry routing and strategic industrial policies had a vital importance. Therefore development can be managed and directed.

Keywords: Globalization, Development, Industrial Policies

JEL Classification: F01, O20,025

GİRİŞ

Günümüz ekonomisinde küreselleşmenin her şeye nüfuz ettiği aşikârdır. Bu doğrultuda, tüm kavramlar ve olgular küreselleşmeden etkilenmiştir. Kalkınma kavramı da küreselleşmeden etkilenen ve evrim geçiren bir başka kavramdır. Bu çalışmanın amacı, kalkınma kavramını küreselleşme perspektifinden analiz etmektir. Bu çerçevede çalışmada, kalkınma ve küreselleşme kavramları tarihsel bir perspektiften analiz edilecektir. Bu iki kavram birbirinden oldukça farklıdır ve hatta özü itibarıyla zıt kavramlar kabul edilebilirler. Öyle ki küreselleşmenin hız kazandığı dönemlerde kalkınma kavramı gözden düşmüş buna karşılık küreselleşme süreci veya neoliberal politikalar sekteye uğradığında ise kalkınma kavramı altın çağını yaşamıştır.

Bu doğrultuda çalışmada, hem küreselleşme süreci hem de kalkınma kuramları ve çeşitli ülkelerin kalkınma deneyimleri analiz edilecektir. Ayrıca kalkınma ve küreselleşme tartışmalarında dikkat çeken bir başka unsur ise hızlı ve başarılı bir şekilde kalkınan Doğu Asya ülkeleridir. Bu ülkelerin uzun yıllar boyunca sürdürdükleri büyüme oranı "mucize" olarak adlandırılmıştır.

*Dr. Ebru ARICIOĞLU, Niğde Üniversitesi İktisat Bölümü.

Doğu Asya ülkelerinin ve özellikle de Güney Kore'nin kalkınma başarısı oldukça dikkat çekici olup ve bu başarının altındaki faktörlerin sorgulanmasını gerektirmektedir. Bu doğrultuda Güney Kore'nin uyguladığı sanayi politikaları görece olarak daha ayrıntılı analiz edilecektir. Böylece Güney Kore örneğinden yola çıkarak kalkınma süreci daha yakından incelenecektir.

1. KÜRESELLEŞME KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

Küreselleşme, günümüz dünyasının en tartışmalı kavramlarından biridir. Küreselleşmeyi "uluslararası düzeyde ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi alanlarda gönüllü, katılımcı ve kapsamlı bir etkileşim ve entegrasyonun önem ve hız kazanmasını sağlayan ve ulusal devlet kavramına dayalı değer ve birikimlerin yerini uluslararası ve uluslararası değer ve birikimlere bırakması sonucunu ve imkânını yaratan değişimler bütünü" olarak tanımlamak mümkündür. Bu tanım herkesin üzerinde anlaşığı bir tanım olmaktan çok, küreselleşme olgusunun sık sık vurgulanan bazı özelliklerini ön plana çıkaran bir tanımlama olarak değerlendirilmelidir (Türkkan, 2001, 111).

Ayrıca küreselleşme en yaygın kullanımı ile mal ve hizmetlerin, üretim faktörlerinin, teknolojik birikimin ve finansal kaynakların giderek bütünleştiği bir süreci ifade etmektedir (Şenses, 2004, 1).

Dünya ekonomisinin son iki yüzyılına bakıldığında, iki adet küreselleşme dalgasının gerçekleşmiş olduğunu görülmektedir. Bu dalgalardan birincisinin 18. yüzyıl sanayi devriminin teknolojik gelişmelerini takiben, kabaca 1870-1914 arasında dünya mal ve finans piyasalarında hüküm sürdüğü görülmektedir. Söz konusu yıllara damgasını vuran bu ilk küreselleşme dalgasının temel özelliği, para piyasalarında ve ticaret ilişkilerinde altın standardının norm kabul edilmiş olmasıdır.

I. ve II. Dünya Savaşları ve ulus devletlerin görece bağımsız kalkınma ve ticaret politikaları ile şekillenen 1914-1970 ara döneminden sonra dünya ölçeğinde yeni bir küreselleşme dönemine girildiği görülmektedir (Yeldan, 2002, 22).

Küreselleşme, ortaya çıkmasındaki nedenler, temel özellikleri ve etkileri açısından da tartışmalı bir konudur. Öte yandan, günümüzdeki küreselleşme tartışmalarının bu boyutlarıyla son 25 yılda bütün dünyada giderek yaygınlaşan neoliberal iktisat politikaları ile ilişkilendirildiği gözlemlenmektedir (Şenses, 2004, 1). Fakat küreselleşme sürecinin ortaya çıkması salt neoliberal iktisat politikalarının uygulamaya konmasıyla açıklanamayacak kadar çok etmene bağlı bir olgudur. Bu sürecin başlamasında ve güç kazanmasında sermaye birikim sürecinin bir gereği olarak üretim süreçlerinin yer değiştirmesi, bu süreçte çokuluslu şirketlerin etki alanlarını genişlemesi ve belki de en önemlisi, bilişim ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin bu değişikliklere ivme kazandırması gibi etmeler çok önemli bir rol oynamıştır (Şenses, 2004, 13).

1.1 KÜRESELLEŞME YENİ BİR OLGU MU?

Hirst ve Thompson (1996) küreselleşmenin, ülkeler arasında büyük ve artan bir ticaret akımı ile sermaye yatırımının gerçekleştiği açık bir ekonomi olarak yorumlanması durumunda, bu sorunun cevabı kesinlikle olumsuz olduğunu vurgulamaktadır. Gerçek anlamda bütünleşmiş bir dünya ticaret sistemi 19. yüzyılın ikinci yarısında oluşturulmuştur. Denizaltı telgraf kabloları 1860'lardan beri kıtalararası piyasaları birbirine bağlamaktadır. Binlerce mil uzaklıktaki yerlerle günlük ticareti ve fiyat belirlemeyi olanaklı kılan bu kablolar, günümüz elektronik ticaretinden çok daha büyük bir yeniliktir.

19. yüzyılın küreselleşme evresinin teknolojik gelişme açısından önemli unsurlarından birisi üretim ve pazarlama maliyetleri içerisinde ulaşım maliyetlerinin payının hızla düşmesidir. Üretilen malların uluslararasılaşması sürecinin en önemli unsuru olan ulaşım maliyetlerindeki gerilemenin çeşitli örnekleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1’den de görüldüğü üzere 1830’dan 1910’a kadar seksen yıllık bir süre içerisinde ulaşım maliyetleri toplam üretim girdileri içinde hızla anlamını yitirmiştir. Anılan dönem boyunca, buğdayda (üretim ve pazarlama maliyeti içinde) ulaşım maliyetlerinin payı %79’dan %28’e inmiş, önemli bir sanayi girdisi olan pik demirde ise %92’den %19’a gerilemiştir.

Tablo 1: Mesafenin Kısalması: Ulaşım Maliyetleri, 1830-1910 (Üretim Maliyetinin % olarak)

	1830	1850	1880	1910
Buğday	79	76	41	28
Pik Demir	92	71	33	19
Demirden mamul eşya	27	21	10	6
Pamuk İpliği	11	8,5	3,5	2,5
Pamuk Tekstil	9,5	8	4,5	2

Kaynak: Baldwin ve Martin, 1999.

Ulaşım teknolojisindeki bu hızlı değişim, üretimin uluslararasılaşması için en önemli gelişmelerden birisini oluşturmuş ve bu anlamda 19. yüzyılın küreselleşme dalgasının teknolojik öncülleri arasında yer almıştır.

1870-1914 arası Belle Epoque² ekonomisi büyük ölçüde uluslararasılaşmış bir ekonomiydi. Bono piyasaları da birbirine sıkı sıkıya bağlanmış, - hem portfolyo hem de doğrudan yatırım biçiminde- büyük çaplı uluslararası para akışı bu dönemde hızla artmıştı (Hirst ve Thompson, 1996, 8).

Küreselleşmenin ilk dalgasına tanıklık eden Keynes’in düşünceleri dönemin ana hatlarını ortaya koymaktadır: “Ağustos 1914’te insanoğlu iktisadi gelişmenin olağanüstü bir döneminin sonuna gelmiştir. [Bu dönemde] sunulan hayatta en az maliyet ile elde edilen konfor, olanaklar diğer çağlardaki en güçlü ve zengin monarkların imkanlarının ötesindedir. Londra’da yaşayan birisi, sabah çayını yudumlarken, tüm dünyadan çeşitli ürünleri istediği miktarlarda ısmarlayabilir ve malların kapısına erken teslim edilmesini umabilir. Aynı zamanda servetini doğal kaynaklara ve dünyanın herhangi bir bölgesindeki girişimcilere yatırabilir ve herhangi bir çaba ya da sorun olmadan onların muhtemel getirilerini elde edebilir. Fakat en önemlisi bu durumu normal, kesin, daimi kabul eder ve daha fazla ilerleme dışında bundan herhangi bir sapmayı anormal, skandal ve istenmeyen bir durum olarak kabul eder” (Keynes, 1919, 4).

Bugünkü dünya ekonomisinin 1914’tekinden farklı olduğu yanlar mevcuttur fakat hala aynı temel oyuncuların hâkimiyetindedir. 1914’te sekiz askeri-ekonomik büyük güç

² Kapitalizmin yaşadığı hızlı gelişme ve yayılma dönemi. Altın Standardı Dönemi olarak da adlandırılan bu genişleme ve bütünleşme dönemi, 1. Dünya Savaşı’nın başlaması ile yerini daralma ve kapanmaya bırakmıştır.

vardı: Avusturya-Macaristan, Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Japonya, Rusya ve ABD. Bugün de, belli başlı ekonomik güçlerden oluşan G-7 vardır; aradaki fark, Avusturya-Macaristan'ın yerini Kanada'nın almış olması ve Rusya'nın fakirleşen sekizinci büyük güç olarak, gözlemci statüsüyle masaya katılmasıdır (Hirst ve Thompson, 1996,9).

İkinci küreselleşme dalgası yani bugünkü küreselleşme sürecinin kökenleri neoliberalizmin 1970'li yılların sonlarında başlayan yükselişi ile ilişkilendirmek mümkündür (Şenses, 2004, 2). Bu dönemde küreselleşmenin kök salması ve derinleşmesinde, etkili sanayileşmiş ülkeler ve IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası finans kuruluşları çok önemli rol oynamıştır (Şenses, 2004, 3). Bu dönemde neoliberal yaklaşım, devlet ve piyasayı kaynak tahsisinin rakip formları ifade etti. Devletin kapsam ve boyutlarının daraltılması üzerindeki vurgu ve piyasa süreçleri ve özel sektör faaliyetlerinin etkinliğine olan güven, ekonomik büyüme bakımından hayati olarak görüldü. Bu dönemde uygulanan politikalar Washington Konsensüsü olarak adlandırılmaktadır (Şen, 2005).

Kavramı ortaya atan Williamson (2000), bu uzlaşmayı 1989 yılı itibarıyla Latin Amerika ülkelerine yönelik olarak önerilen politikaların en düşük ortak paydası olarak ifade etmektedir (Williamson, 2000, 251).

Bu konsensüsün temel prensipleri şöyledir;

- Ticaretin serbestleştirilmesi
- Mali disiplin
- Özelleştirme
- Kamu harcamaları önceliklerinin temel sağlık hizmetleri, temel eğitim ve altyapı gibi hem gelir dağılımını iyileştirecek hem de yüksek iktisadi getiri sağlayacak alanlara kaydırılması
- Vergi tabanını genişletecek vergi reformu
- Faiz oranının liberalleştirilmesi
- Rekabetçi döviz kuru
- Doğrudan yabancı yatırımların serbestleşmesi
- Deregülasyon, giriş ve çıkış engellerinin kaldırılması
- Mülkiyet haklarının güvence altına alınması (Williamson, 2000, 253).

Başlangıçta Latin Amerika ülkelerine özgü olduğu çok açık olan bazı problemlerle başa çıkmak için geliştirilmiş bu fikirlerin, sonradan dünyanın dört bir yanındaki ülkelere uygulanabilir olduğu varsayıldı (Stiglitz, 2002, 38). Washington Konsensüsü bireyselciğin önemine, piyasa liberalizmine, dışa dönük kalkınma anlayışına dayalı yeni bir kalkınma modelini önermektedir. Böyle bir modelin temel bir hareket noktası iktisadi hayattaki devletin rolünün minimize edilmesidir. Minimal devlet kavramı, devletin iktisadi faaliyetleri yönetim ve düzenlemesinden çekilmesini ve kendisini savunma, asayiş, adalet, diplomasi, fiziki alt yapı ve istikrarlı bir makro ekonomik ortamı mümkün kılacak makul bir çerçeveyi oluşturma gibi asli klasik fonksiyonlarla sınırlandırılmasını gerektirdi (Şen, 2005, 332).

1.2 KÜRESELLEŞMEYE BAKIŞ AÇILARI

Küreselleşme üzerine yapılan tartışmalara bakıldığında kabaca üç temel bakış açısının olduğu görülmektedir (Went, 1996, 40).

Anthony Giddens (1999, 21)'in "radikaller" olarak adlandırdığı bakış açısına göre küreselleşme tamamen gerçektir ve sonuçları her yerde hissedilebilir. Ayrıca bu görüşe göre küreselleşme her şeyi değiştiren belirli bir süreç olup ve küreselleşmeye karşı ulus devletlerin yapabileceği pek bir şey bulunmamaktadır (Went, 1996,40)³.

Bu görüşe kısmen reaksiyon olarak gelişen karşı görüşe göre ise, küreselleşme denilen süreç dünya ekonomisinde ilk kez yaşanan bir gelişme olmadığı gibi, tarihi görelilik perspektifinden bakıldığında önemi ve sonuçları itibari ile bir yenilik arz etmemektedir (Tonak, 2004, 35).

Bu iki uç görüşün arasında olan ve Giddens'in "şüpheciler" olarak adlandırdığı bakış açısına göre küreselleşme konusunda edilen lafların hepsi kuru gürültüden ibarettir. Küresel ekonomi, sağladığı yararlar, kazandırdığı deneyimler ve getirdiği musibetler ne olursa olsun, önceki dönemlerde var olan ekonomiden özellikle farklı bir şey değildir ve dünya büyük ölçüde eskisi gibi dönmeye devam etmektedir (Giddens, 1999, 20).

2. KALKINMA KAVRAMI

Kalkınma kavramı II. Dünya Savaşı'nı izleyen dönemde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca II. Dünya Savaşı'nı izleyen yirmi beş otuz yıllık dönem boyunca küreselleşme süreci sekteye uğramıştır. Bu dönemin, küreselleşme olarak nitelendirilmesini engelleyen iki temel unsur vardır. Bunlardan ilki, II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda siyasal anlamda bağımsızlıklarına kavuşan az gelişmiş ülkelerin, serbest piyasa ağırlıklı politikalar aracılığı ile dış dünya ile bütünleşmek yerine devlet önderliğinde içe dönük sanayileşme politikaları uygulamayı yeğlemiş olmaları ve sanayileşmiş ülkelerin de Soğuk Savaş'ın etkili olduğu bu dönemde bu gelişmeye göz ummuş olmalarıdır. Bu bağlamda ikinci temel unsur, bu ülkelerin birçoğunun doğrudan yabancı sermaye konusuna dikkatli ve hatta kuşkulu bir biçimde yaklaşmaları, dış yardımlardan medet umarak devletten devlete borçlanmayı ön planda tutmaları ve uluslararası finans piyasalarının büyük ölçüde dışında kalmalarıdır (Şenses, 2004, 2).

Bu gelişmelere ek olarak II. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin uyguladığı Marshall Planı, savaştan büyük yara almış Batı Avrupa ve Japonya'nın hızla toparlanmasını sağlamıştır. Benzer bir gelişme az gelişmiş ülkeler için de söz konusu olabilirdi.

Savaş izleyen yıllarda, önce Hindistan ve Pakistan'ın ardından diğer birçok Az Gelişmiş Ülkenin (AGÜ) bağımsızlığına kavuşması ve Sovyetler Birliği yanında çok sayıda sosyalist ülkenin de siyasal arena da boy göstermeye başlaması, Kalkınma İktisadı'nın özellikle ilk yıllardaki temel zeminini oluşturmuştur. İki blok arasındaki Soğuk Savaş kızıştıkça, bu bloklar dışında kalan ülkeler artan ölçüde ilgi odağı olmuşlar, bu ülkelerin sorunlarını kuramsal ve ampirik bazda incelemeyi amaçlayan Kalkınma İktisadı da giderek önem kazanmıştır (Şenses, 2003, 104).

Ayrıca Keynes, Büyük depresyon gibi piyasa başarısızlıklarının ortaya çıktığı durumlarda, ekonomide bozulan dengenin piyasa güçlerinin serbest hareketi ile kurulamayacağını belirtmiş ve tam istihdamda yeniden sağlanması gereken dengenin, ancak devletin iktisadi hayata makroekonomik politikalarla müdahalesi ile olacağını ifade etmiştir. Keynes'in klasik liberal ekonomik düşünceden farklı olarak, piyasa başarısızlıklarının ortaya çıkabileceğini varsayması ve devlet müdahalesinin gerekli olduğunu kabul etmesinin AGÜ'lerin kalkınması açısından da bir yansıması olmuştur.

³ Bu yaklaşımın İngilizce'deki bir adı da TINA. "Alternatifi yok" anlamına gelen "There Is No Alternative" in kısaltılmış halidir (Tonak, 2004,35).

Buna göre, klasik liberalizmin her ekonomiye ve her ekonomik şarta uygulanabilir tek ve evrensel bir bilim olamaz. Bu da, 1970'lere kadar hâkimiyetini sürdürmüş olan Kalkınma İktisadının temel bir varsayımı olan "AGÜ ekonomilerinin gelişmiş ekonomilerinden farklı olduğu ve bu yüzden de devletin merkezi bir role sahip olması gerektiği" düşüncesine destek vermek anlamına geliyordu (Gilpin, 2001, aktaran Şen, 2005, 326). Dolayısıyla, ekonomiye bilinçli ve uygun müdahalelerle sürecin önemli ve kalıcı bir biçimde etkilenebileceğine dair beklentiler ortaya çıkmıştı (Başkaya, 1994, 34).

18. yüzyılda "kaba ve barbar", 19. yüzyılda "geri kalmış" ve 20. yüzyılda "azgelişmiş" olarak nitelenen bu ülkelerin kurulmuş oyuncaklar gibi işlemesi, çeşitli kalkınma aşamalarından tıngır mıngır ilerlemeleri bekleniyordu (Hirschman, 2003, 51). Bu çerçevede içinde Kalkınma İktisadı'nın özellikle ilk on beş yıldaki temel yaklaşımının, gerek kuramsal, gerek uygulama alanında, iktisadi kalkınmayı büyüme ile özdeşleştiren, büyüme için iç tasarruf ve dış yardımlar yolu ile hızlı sermaye birikimini ve devlet önderliğinde sanayileşme yolu ile hızlı yapısal değişimi amaçlayan bir yönergeye oturtulduğu söylenebilir (Şenses, 2003, 106). Dolayısıyla önemli olan azgelişmiş olan ülkelerde maddi kaynakları arttırmak ve bu kaynakların tam kullanımını sağlamaktır. Hepsinden önemlisi azgelişmiş ülkelerin bu amaca büyük bir hızla ulaşması gerekiyordu. "Azgelişmişliğin kısır döngüsünü" kırmak için, kalkınma hemen şimdi, mümkünse bir kuşağın yaşam süresi içinde gerçekleştirilmeliydi (Peker, 1996, 12).

Bu dönemde kalkınma kavramına atfedilen yer ve önem referanslarını Modernleşme Kuramında bulmaktadır. Bu kalkınma kuramları ekolünü "Ortodoks neoklasik kalkınma kuramı" olarak adlandırmak mümkündür. Bu ekolde yer alan iktisatçılar, uluslararası fon akımlarının Üçüncü Dünya devletlerine aktarılması yoluyla; fakirlik kısır döngüsünün kırılacağını (R. Nurkse'un kuramı), tarımdan sanayiye aktarılan yoğun emek gücünün hızlanacağını (A. Lewis modeli), endüstriyel büyümeyi sağlayacak olan büyük itişe kıvılcımlayacağını ya da harekete geçireceğini (P. Rosenstein- Rodan'ın kuramı) ve daha genel olarak, endüstriyel çağı yakalamada toplumu bütüncül "kalkış (take-off) noktasına getireceğini (W. Rostow'un ünlü beş aşamalı gelişme kuramı) ileri sürmektedirler (Tüylüoğlu, 2004, 259).

Modernleşme Kuramı'nı en net haliyle temsil eden yaklaşım, W. Rostow'un "İktisadi Büyümenin Aşamaları" isimli çalışmasıdır. Rostow'un kuramı, kalkınmayı özü itibari ile doğrudan bir tarihsel süreç olarak kavramakta; bu süreç birbirini izleyen aşamalardan oluşmaktadır ve "Batı" ülkelerinde olgunlaşmış halini bulan bir "hedef-modele" ulaşmayı amaçlamaktadır (Peker, 1996;13). Rostow'a göre durağan bir ekonomiyi dinamik, kendi ayakları üzerinde durabilen bir büyüme rayına sokmanın anahtarı, ulusal gelir içinde tasarrufların ve yatırımların payının gözle görülür ölçüde artmasıydı.

Bu dönemde geliştirilen ve kamu söyleminde egemenlik kazanan modellerde iktisadi kalkınmanın amacı geleneksel, durağan, geçimlik bir ekonomiyi dinamik, ücretli emeğe dayalı, kendi ayakları üzerinde durabilen bir kapitalist ekonomiye dönüştürmektir. Bir kez başlatıldığında, bu kendi kendini besleyen büyüme sürecinin, kapitalist ülkelerin izlediği sanayileşme yollarından geçeceği varsayılır. İktisadi büyümenin temel belirleyicisi sermaye birikimidir.

Sermaye birikimini belirleyen etkense tasarruf düzeyidir. Dolayısıyla, doğası gereği yüksek bir tasarruf eğilimi gösteren kapitalist/girişimci sınıf bu süreçte yaşamsal bir rol oynamak durumundadır. Ancak, gelişmekte olan ülkeler olarak sınıflandırılan ülkelerde, özellikle kalkınma sürecinin ilk aşamalarında yaratıcı ve dinamik bir özel sektöre pek rastlanmaz (Peker, 1996, 13). Bu yüzden, kalkınma sürecinin başında planlama ve hükümet

politikaları yaşamsal bir öneme sahiptir. Başka bir deyişle, Batı'nın sanayileşmiş ülkelerinde piyasanın oynadığı varsayılan rolü, "gelişmekte olan" ülkelerde devlet oynayacaktır. Daha sonraki aşamalarda devlet rolü yine sanayileşmiş ülkelerde de olması gerektiği gibi, temel hizmetleri sağlamaktan ibaret olmalıdır (Kamarck, 1968, 13, aktaran Peker, 1996, 14).

Rostow, kalkınma kuramında en popüler deyim (kalkış) bulmuş olmasına karşın aslında tek iktisat yaklaşımını benimsiyordu. Çünkü kalkınma sürecini, sanayileşme yoluna ne zaman girildiğine bakılmaksızın, bütün ülkeler için özdeş içerik taşıyan beş aşamaya bölmüştü (Hirschman, 2003, 35).

Kalkınma iktisadının başka bir önemli ismi olan Alexander Gerschenkron ise "sanayileşme sürecinin her ülkede Rostow'un ünlü beş aşamalık ritmiyle tekrarlandığı iddiasını ciddiye almadı, aksine Almanya ve Rusya gibi sanayileşmekte geç kalmış Avrupa ülkelerinin İngiliz sanayi devriminden çok temel noktalarda farklılık gösterdiğini ve bunun da esas olarak geç kalanların eskileri "yakalama" çabasının yoğunluğundan kaynaklandığını vurguladı (Hirschman, 2003, 35).

Gerschenkron'a göre her toplum sanayileşme sürecine kendi kurumsal özellikleri ile katılmaktadır ve İngiltere'nin sanayileşme sürecini tamamlamasıyla birlikte diğer ülkelerin aynı seviyeye ulaşması için devletin bir takım müdahalelerde bulunması gereklidir. Burada açığı kapatma rolünü devlet müdahalesi üstlenmektedir. Buna göre geri kalmışlık düzeyi ne kadar yüksek ise, sanayileşen ülke seviyesine ulaşmak için başka bir deyişle aradaki açığın kapatılması için güçlü bir devlet müdahalesine ihtiyaç vardır. Gerschenkron sanayi yatırımlarını çekici hale getirerek geleneksel ihracat yapısını değiştirebilmek için piyasa sinyallerinden daha fazlasına ihtiyaç olduğuna dikkat çekmiştir (Erdoğan, 2000, 26).

19. yüzyıl Avrupa'sıyla sınırlı olmakla beraber Gerschenkron'un çalışması kalkınma iktisadı için çok önemliydi, çünkü tek iktisat anlayışına karşı öne sürülen teorilere tarihsel destek sağlıyordu (Hirschman, 2003, 35). Gerschenkron kesin olarak göstermişti ki kalkınmada birden fazla yol olabilir; sanayileşme yoluna giren ülkelerin bu amaçla kendi politikalarını, sıralamalarını ve ideolojilerini oluşturmaları muhtemeldir (Hirschman, 2003, 35).

1950'ler ile 1970'ler arasındaki elverişli konjonktürde, dünya kapitalizminin yaşadığı genişleyici dalgalanım etkisi altındaki bu dönemde kalkınma iktisadı, en parlak yıllarını, bir anlamda "altın çağını" yaşamıştır.

1970'lerin sonlarına gelindiğinde ise kalkınma kavramı çekiciliğini yitirmiştir. Bunun önemli bir nedeni, kapitalist dünya sisteminin içine girdiği "yapısal kriz" ve bir önceki dönemde geçerli olan Keynesci politikaların gözden düşmesiydi. Keynesci ekonomik politikaların dönemin sorunlarına cevap veremez hale gelmesi ve neoliberal iktisat politikalarının ön plana çıkması, ister istemez kalkınma sorununa bakışı da temelden etkileyecekti. 1970'li yılların ikinci yarısından başlayarak, Keynesci ekonomik politikalara dayalı "refah devleti" kayıncı devlet söylemi önemli bir prestij kaybına uğruyordu. Neoliberal politikalar, Keynesciliğin karşıtı argümanları ön plana çıkarmışlardı. Bu bir bakıma, 1945 öncesine, belki de 1930'lar öncesine dönüş anlamına geliyordu (Başkaya, 1994, 42).

2.1 GELİŞMİŞ ÜLKELERİN KALKINMA DENEYİMLERİ

Gelişmiş ülkelerin kalkınma deneyimlerine daha yakından bakıldığında ise, bu ülkelerin buldukları yerlere, bugün gelişmekte olan ülkelere önerdikleri politikalar ve

kurumlarla gelmemiş oldukları görülmektedir. Çoğu etkin bir biçimde, günümüzde DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) tarafından kötü karşılanan veya yasaklanan, bebek sanayi koruması (infant industry protection) ve ihracat teşvikleri gibi “yanlış” ticaret ve sanayi politikalarını uygulamışlardır. Bu ülkeler kalkınana kadar, merkez bankası ve limited şirketler gibi en “temel” kurumlar dâhil olmak üzere bugün gelişmekte olan ülkelere zaruri olduğu söylenen kurumların çok azına sahiptirler (Chang, 2004, 18).

Gelişmiş ülkelerin kalkınmalarına tarihsel açıdan baktığımızda ise karşımıza List’in bu konuda oldukça çarpıcı görüşleri çıkmaktadır. List, birçok ülkeyi zenginliğe götüren yoldaki en önemli unsur olduğunu düşündüğü bebek sanayi koruması alanında mükemmelliğe ulaşan ilk ülkenin Britanya olduğunu öne sürer ve şöyle devam eder; “Birinin, büyüklüğünün zirvesine ulaştığında diğerlerinin kendisinden sonra tırmanmasını engellemek için, oraya tırmanmasını sağlayan *merdiveni itmesi* sık rastlanan, zekice bir hiledir. Denizciliğine gümrük vergisi ve kısıtlamalar uygulamış olan bir ülke, imalat gücünü ve denizciliğini öylesine geliştirir ki, kendisini büyüklüğe götüren *merdiveni itmekten*, diğer ülkelere serbest ticaretin yararlarını övmekten, şimdiye dek yanlışlar yaptığını ve ilk kez doğruyu bulduğunu tövbekâr bir tonla açıklamaktan daha akıllıca bir şey yapamaz” (List, 1885,295-6, aktaran Chang, 2004, 21).

Britanya’nın sanayileşme süreci yakından incelendiğinde, bu sürecin onu hızlandıran Sanayi Devrimi’nden birkaç yüzyıl öncesine dayandığı görülmektedir. 1700’lerde sanayi üretimi ülkenin toplam gelirinin yaklaşık %20’sini oluşturmaktaydı. I.Elizabeth döneminde başlayan ticaret kısıtlamaları 1690’da iyice artmış ve 1860’lara kadar devam etmiştir. 1820’lerde Britanya, Avrupa’da %50 tarife oranı ile sanayi ürünlerinde en yüksek tarife oranlarını uygulayan ülke idi (Shafaeddin,2010, 3). Britanya’da koruma seçici ve ticaret politikası dinamik ve esnekti. Koruma yün, pamuk giysiler ve demir ile başladı, gemi inşasına kadar uzadı ve 1651’deki Denizcilik Anlaşması ile taşımacılığa kısıtlama getirildi. Tarım sektörü de 1434’teki Tarım Yasası ve onu izleyen Tahıl İhraç Primi Anlaşması (1614-89) ve 1815’teki Tahıl Yasası ile korundu. Hükümet, yurtiçi fiyat belirli bir sınırı aşmadığı sürece değirmenlere ithal tahıl satışını yasaklamıştır. Ayrıca buğday gibi bazı malların ihracatı desteklenmiştir (Shafaeddin, 2010, 6).

Devlet diğer alanlara; tasarruf, yatırım ve bilimsel faaliyetleri desteklemek; altyapı, yol, su ve demiryollarını geliştirmek, eğitim için tesisleri sağlamak ve gerekli kurumları kurmak için özellikle 1769’dan sonra yoğun bir biçimde müdahale etmiştir.

Britanya, iki yüzyıllık koruma sürecinden sonra sanayi tabanını güçlendirdiğinde, hükümet tarifeleri yaklaşık 30 yıllık bir dönemde aşamalı olarak indirdi, 1846 ve 1849’da sırasıyla Tahıl ve Denizcilik Yasası’nı kaldırdı. Ayrıca, hükümet müdahalesinin doğası değişti. Birçok etkisiz düzenleme 1760 ile 1850 arasında kaldırıldı (Shafaeddin, 2010, 9).

1721’de gerçekleştirilen ticaret politikası reformundan 1846’da Tahıl Yasası’nın iptaline kadar Britanya, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Japonya, Kore ve Tayvan gibi Doğu Asya devletlerinde meşhur olan sanayi, ticaret ve teknoloji politikalarını çeşitli biçimlerde uygulanmıştır. Doğu Asya usulü müdahaleler olduğu düşünülen birçok uygulama (örneğin ihracat teşvikleri, ihracata yönelik girdilerin ithalatında tarife indirimi) söz konusu dönemde Britanya’da görülmekteydi (Chang, 2004, 112).

Sanayileşmede korumacılığın bir başka çarpıcı örneği Amerika’dır. 19. yüzyılda ABD ekonomisi dünyanın en hızlı büyüyen ve en korumacı ekonomisi idi. Paul Bairoch (1993) ABD’yi “modern korumacılığın ana ülkesi ve kalesi” olarak tanımlamıştı. 1791’de ABD Hazine Bakanı Alexander Hamilton ilk kez “bebek endüstri” terimini türeten kişi idi.

Hamilton ayrıca ilk kez tarife, sübvansiyon ve diğer araçları kullanarak korumacılık vasıtasıyla sanayileşme olgusunu ortaya attı ve Amerika'nın koruma olmaksızın özellikle İngiltere gibi daha gelişmiş ülkelere karşı rekabet etmesinin imkansız olduğunun farkına vardı (Thirlwall ve Pacheco-Lopez, 2010, 40).

List korumacılık için bebek endüstri argümanını ilk defa 1820'lerde Amerika'da sürgündeyken öğrendiğini iddia etmektedir. Bairoch (1993)'e göre, hiçbir ülke sanayisini korumak için ABD'den daha korumacı bir politika uygulamadı. ABD hâlihazırda sanayi egemenliğini kurmuş durumdayken, sadece II. Dünya Savaşı sonrasında ticaretini serbestleştirmeye başladı ve İngiltere'nin yüzyıl yaptığına benzer şekilde "merdiveni itmeye" yetecek güce sahipti (Thirlwall ve Pacheco-Lopez, 2010, 40).

İster erken ister geç sanayileşmiş ülkeler olsun hemen hemen tüm başarı ile sanayileşen ülkeler bebek sanayi aşmasından geçmiştir. Farklı ülkeler tam olarak aynı patikayı izlememiş olmasına rağmen, hepsi diğerlerinin tecrübesinden bir şeyler öğrenmiştir örneğin ABD, Britanya'dan, Almanya ABD'den, Japonya Almanya'dan ve Güney Kore Japonya'dan öğrenmiştir (Shafaeddin,1998). Tüm örneklerde devlet sadece ticarete fonksiyonel ve seçici olarak müdahale etmemiş, tasarrufları ve yatırımları teşvik etmek için tarımı ve gerekli kurumları ve altyapıyı geliştirmek ve eğitime yönelik imkanları sağlamak için diğer araçlarla doğrudan ve dolaylı olarak müdahale etmiştir. Britanya dâhil tüm örneklerde sanayileşme farklı derecelerde olmasına rağmen seçici bir temelde başlamış ve sanayi sektörü güçlenene kadar aynı şekilde devam etmiştir. Sanayileri olgunlaştığında, sanayileşmiş ülkeler ticaretlerini seçici ve aşamalı olarak serbestleştirmişlerdir (Shafaeddin, 2010, 8).

2.2 DOĞU ASYA ÜLKELERİNİN KALKINMALARINA GENEL BİR BAKIŞ

1965'ten 1990'a kadar Doğu Asya'nın sekiz ülkesi dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri olmuştur. Bu sekiz ülke Japonya, dört Asya Kaplanı Hong Kong, Güney Kore, Singapur, Tayvan ve Güney Doğu Asya'nın yeni sanayileşen üç ülkesi olan Endonezya, Malezya ve Tayland'dan oluşmaktadır (World Bank, 1993, 1).

Chang, bu ülkelerden Japonya, G.Kore, Tayvan, Singapur ve Hong Kong'un insanlık tarihindeki en hızlı sanayileşmeyi gerçekleştirdiğini vurgulamaktadır. Bu dönemde anılan ekonomilerde yıllık kişi başına gelir %5-6 oranında artmıştır. Bu artış, bu ülkelerde hayat standardının her 12,5 yılda bir iki katına çıktığı anlamına gelmektedir (Chang, 2006, 107).

Doğu Asya ülkelerinin kalkınmasının büyüklüğü, günümüzün gelişmiş ülkelerinde Sanayi Devrimi boyunca kişi başına gelir artışının %1-1,5 ya da kapitalizmin altın çağı boyunca (1950-73) bu artışın %3 olduğu dikkate alınır, daha iyi anlaşılabilir (Chang, 2006, 107).

1961 yılında bölgedeki en zengin ülke olan Japonya'da (cari dolarla) kişi başına gelir 402 \$ olup ABD'nin (2.308 \$) altı da biri kadardır ve Güney Afrika (396 \$), Arjantin (378 \$) ve Şili (377 \$) ile aynı düzeydedir.

2003 yılında ise kişi başına gelir 34.510 \$ (cari dolarla) olmuş ve ABD (37.610) ile aynı seviyeye ulaşmış ve sadece kırk yıl önce benzer gelir düzeyine sahip ülkelerin 8-12 katına çıkmıştır (Kuzey Afrika, 2.780 \$, Arjantin 3.650 \$, Şili 4.390).

G. Kore'de ise 1961 yılında kişi başına gelir 82 \$'dı ve Gana'nın (179 \$) ve Honduras'ın (182 \$) gelirinin yarısından daha az olup ve Kenya'nın (72 \$) ile hemen

hemen aynı düzeydeydi. 2003'te ise kişi başına gelir 12.020 \$ olmuş ve Honduras'ın gelirinin (970 \$) on iki katı, Kenya'nın gelirinin (390 \$) otuz katı, Gana'nın gelirinin (320 \$) kırk katına yükselmiştir (Chang, 2006, 107).

Dünya Bankası'nın Doğu Asya Mucizesi adlı raporunda, eğer büyüme tesadüfi olarak dağılsaydı bu başarının bölgesel yoğunlaşma oranının on binde bir olacağını belirterek bölge başarısının çarpıcılığına vurgu yapılmaktadır (World Bank, 1993, 2).

Tablo 2: Doğu Asya'daki Ortalama Yıllık Büyüme Oranları (GSYİH) %

	1965-80	1980-90	1990-2000	2000-10
Güney Kore	9.9	9.4	5.7	4.1
Hong Kong	8.6	6.9	4.0	4.6
Singapur	10	6.7	7.8	6.6
Malezya	7.4	5.3	7.0	5.0
Tayland	7.3	7.6	4.2	4.5
Endonezya	7	6.1	4.2	5.3

Kaynak: Çeşitli yıllara ait World Development Raporları.

Sanayi politikaları ve devletin kalkınmadaki rolü Doğu Asya mucizesinin en önemli ve tartışmalı yönünü oluşturmaktadır. Öniş ve Şenses (2007), Doğu Asya bölgesindeki devletlerin temel özelliğinin pro-aktif veya kalkınmacı devletler olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca neoliberal dönemde daha başarılı olan devletler, belirli hayati konularda neoliberal normlardan sapmış olan kalkınmacı devletlerdir. Hiç kuşkusuz, başarının kendi içine kapanma ve ülke içine yönelmeyle bir ilgisi yoktur. Yüksek büyüme oranlarını yakalamayı başarmış ekonomiler, genellikle açık, dışa dönük, dünya piyasasındaki ihracat fırsatlarını ve uzun vadeli yatırım imkânlarını değerlendirmiş olan ekonomilerdir. Aynı zamanda, bu dışa açılma süreci, aşamalı ve kontrollü bir serbestleşme sürecine dayanmıştır. Güney Kore ve Tayvan'ın başarısı, başarılı ihracat sanayileri yaratmak üzere tasarlanmış seçici sanayi politikasına dayanmaktadır. Referans noktası olarak dış rekabet gücünü temel alan bu örneklerin hepsi dışa açık modeller olmalarına karşın, hiçbirisi serbest piyasa modellerinin tipik örnekleri olarak tanımlanmazlar (Öniş ve Şenses, 2007, 278).

Weiss ve Hobson (1995) ise, Doğu Asya ülkelerinde devlet müdahalesinin ticaret rejiminin karakterini belirlemenin ötesine geçtiğini, bu müdahalelerin ayrıca yatırımlar ve ülkenin üretken yapısını da kapsadığını belirtmektedir (Weiss ve Hobson 1995, 174).

Akyüz ve Gore (1996) da Doğu Asya ülkelerinin başarısında hızlı sermaye birikiminin olduğunu vurgulamaktadır. Hızlı sermaye birikiminin kaynağı ise yurtiçi tasarruflardır. Bu tasarrufların temel kaynağı ise dağıtılmayan şirket kârlarıdır. Devlet yatırım- kâr bağlantısını kullanarak büyümeyi hızlandırmıştır (Akyüz ve Gore, 1996, 328).

Doğu Asya'da hükümetler, destek sağlanan özel sektörün daha iyi performans göstermesini temin etmek için sektörü çeşitli performans standartları ile zorlamaktadır. Fakat asıl bölgedeki birçok sanayileşen ülkede sanayileşmenin ivmesinin sürdürülebilmesi için kârları teşvik eden ve özel sektör firmalarının üretken kapasitelerini ve verimliliklerini artırmaya ve daha büyük piyasa payı için agresif olarak rekabet etmelerine yönelik teşvikleri sağlayan politikalar izlenmiştir. Bu iki yol ile yapılmıştır. İlk olarak mali

enstrümanlar sermaye birikimini hızlandırmak için şirket kârlarına katkıda bulunmak ve alı koymayı teşvik etmek için kullanılmıştır. İkinci olarak ticari, finansal ve rekabet politikaları kârları serbest piyasa koşulları altında ulaşılabilecek seviyenin üstüne yükselterek rantları yaratmıştır.

Mali teşvikler doğrudan şirket kârlarını ve yatırımı hedefleyen spesifik araçları kapsamaktadır. Bu araçlar, girişimcilerin kârları tutmasını ve yatırmasını teşvik edecek çeşitli vergi muafiyeti ve özel amortisman indirimini kapsamaktadır. Yasalar, firmaların risklere karşı rezerv fonlarını kenara koymalarına izin vermiş ve bunları vergiden muaf tutmuş ve kâr üzerinden vergi ödemesini ertelemeyi mümkün kılmıştır (Akyüz ve Gore, 1996, 335).

Akyüz ve Gore (1996), yeni sanayileşen ülkelerde rant yaratmanın sanayiye teşvik edeceği düşüncesinin arkasında beş neden olduğunu vurgulamaktadır. İlk olarak, rantlar ulusal çıkarlara hizmet eden faaliyetler aracılığı ile elde edilebilirdi; hükümetler piyasa güçlerini, bireysel firmaların sadece kendi çıkarları doğrultusunda değil aynı zamanda sektörün uzun dönem çıkarı ile uyumlu hareket etmeyi sağlayacak şekilde piyasa güçlerini şekillendirmiş ve kullanmıştır. İkinci olarak işlem maliyetlerinin bir şekli olan rant/kira arama (rent-seeking) maliyetleri (bilgi toplama, pazarlık yapma gibi aktiviteler) düşük tutulmuştur. Üçüncü olarak hükümetler servet birikiminin üretken olmayan kanallarını (şehirdeki gayrimenkul spekülasyonu gibi) kapatmıştır. Dördüncü neden ise rant (ve diğer teşviklerin de gerçekleşmesi) yatırımı ve ihracatı içeren performans standartları ile bağlantılı idi. Sonuncu olarak ise, rantların seçici ve geçici bir temel sağlamasıdır ve yeni sanayilerin uluslararası rekabet ile karşılaşacak kadar olgunlaştığında geri alınmasıdır (Akyüz ve Gore, 1996, 338).

1993'te yayınlanan Dünya Bankası'nın "Doğu Asya Mucizesi" adlı raporu ise Doğu Asya'nın başarısına daha farklı bir perspektiften bakmıştır. Rapor'a göre makroekonomik istikrar ve hızlı ihracat artışı Doğu Asya başarısında 'iki anahtar unsurdu' ve hükümetler makroekonomik istikrarı, ortodoks politika reçetelerine bağlı kalarak başardılar (World Bank, 1993, 105). Rapor, büyüme ve devlet müdahaleleri arasında istatistiksel bir bağ ya da nedensellik kurmanın çok zor olduğunu savunmuştur (World Bank, 1993,6). Devlet müdahalesi etkisiz olduğu için, başarı, devlet müdahalesine rağmen sağlanmıştır. Eğer bu ülkeler daha az devlet müdahalesiyle karşılaşmış olsaydı, daha iyisi bile başarılabilirdi.

Stiglitz (2006)'ya ise Doğu Asya ülkeleri küreselleşmeyi yönetebilmişlerdir. Daha da önemlisi küreselleşme uluslararası piyasalara ve verimlilikte büyük artışlara yol açan teknolojiye erişimi sağlayarak Doğu Asya ülkelerinin kalkınmasına yardımcı olmuştur. Dolayısıyla bu ülkeler küreselleşmenin avantajlarından yararlanmışlardır, bu da onların başarısının büyük bir kısmını açıklamaktadır (Stiglitz, 2006, 30).

2.2.1 Güney Kore Ekonomisinin Tarihsel Gelişimi

Doğu Asya ülkeleri arasında sanayileşme deneyimi en eski ve yerleşmiş olan ülke Japonya'dır. Japon deneyimi diğer Doğu Asya ülkelerinin sanayileşmesinde örnek ve esin kaynağı olmuştur (Sönmez, 2003, 36). Başka bir ifade ile Japonya, Doğu Asya ülkeleri için bir "rol modeli" görevi yapmıştır. Japon iktisadi büyüme dalgası 1960 ve 1970'lerden başlayarak önce Tayvan, G.Kore, Hong Kong ve Singapur'a daha sonra ise Malezya ve Tayland, Endonezya gibi ülkelere yayılmıştır. Bu gelişme şemasını Japon yöneticiler bir "V" formasyonu biçiminde uçan turna sürüsüne benzetmektedirler; en başta Japonya, arkasından birinci grup ülkeler, onların arkasından ikinci grup (Sönmez, 2003, 79).

Japonya diğer Doğu Asya ülkelerine yalnız ilham, cesaret ve kendine güven kaynağı olarak değil, aynı zamanda adapte edilerek alınan kurumlar, politikalar konusunda da önderlik etmiştir. Ayrıca Japonya'da hayat düzeyi, bu arada ücretler yükseldikçe tekstil, konfeksiyon, oyuncakçılık, spor malzemesi, ayakkabıcılık gibi emek- yoğun dallarda rekabet gücü zayıflamış ve bu sanayiler G. Kore gibi ücretlerin daha düşük olduğu ülkeye, daha sonra G.Kore'de de ücretler belli bir düzeye ulaşıncaya diğer ülkelere yönelmişlerdir (Sönmez, 2003, 80).

Japonya'nın bölgedeki öne çıkan varlığının yanı sıra bölgeye yapılan dış yardımlar da G. Kore'nin kalkınmasında göze çarpan bir başka olgudur. Amerika'nın teşvik ve yardımları ile G.Kore'de toprak reformları yapılmıştır. Bu reformların, bölge ekonomisinin modernleşmesinde ve daha sonraki dinamizmde oynadığı rol oldukça önemlidir. 1953 yılında biten Kore Savaşı, ülkeyi tam bir harabe olarak bırakmıştı. 1950'lilerin sonuna kadar, Amerikan yardımı ve etkisiyle yapılan toprak reformu ve altyapının tamir ve yapımı dışında belirgin, tutarlı ve devamlılık gösteren bir kalkınma politikası yoktu (Sönmez, 2003:201). 1953-1962 döneminde dış yardımlar G.Kore toplam sabit sermaye oluşumunun %80'nini finanse etmiştir (Akyüz ve Gore, 1996, 329).

Ayrıca bu dönemde Amerikan yardımları birçok açıdan ülkenin ileride gerçekleştireceği ekonomik sıçramanın temellerini oluşturacak etkilerde bulunmuştur. Öncelikle iç pazara yönelik üretim yapan firmaların döviz ihtiyacı karşılanmış, firmaların büyük ölçekli üretime geçişi düşük faizli krediler ile desteklenmiş, eğitim alanına büyük miktarda fon ayrılarak nitelikli işgücünün artışı sağlanmıştır ki bu durum sanayileşme sürecinde G.Kore'ye büyük avantajlar sağlamıştır (Amsden, 1989, 39).

Fakat G.Kore'nin kalkınma deneyimini önemli hale getiren şey, devlet müdahaleleridir. OECD (2009), G.Kore'nin tarihsel olarak yakalama / kalkınma sürecini güçlü devlet önderliği, devletin kontrol ettiği bankacılık sistemi ve chaebol'ların⁴ hâkimiyetinin şekillendirdiğini vurgulamaktadır (OECD, 2009, 51). Bu aşamada Kore Merkez Bankası Başkanı'nın sözlerini aktarmak faydalı olabilir: "Karşılaştırmalı Üstünlükler" tavsiyesini dinlemeyin. Ne zaman bir şey yapmak istesek, karşılaştırmalı üstünlüklerin savunucuları, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmadığımızı söylediler. Aslında yapmak istediğimiz her şeyi yaptık fakat iyi yaptık" (Wade, 1992, 270).

Bu dönemde G.Kore'de devlet müdahalesinin ana teması bağımsız bir ekonomi yaratmaktır. Yatırımları finanse etmede yabancı tasarruflara olan bağımlılık son dönemlere kadar Koreli politikacılar tarafından temel iktisadi problem olarak görüldü. Politikacılar göre, bu probleme yönelik kesin çözüm, kronik ödemeler dengesi açığının olmadığı makul yaşam standartlarına olanak tanıyan teknolojik güce sahip bir ekonominin oluşturulmasıdır (Chang, 1993, 75). Ödemeler dengesi problemlerinin nedeni sermaye ve ara malları sanayilerinin az gelişmesinden kaynaklandığına inanılmakta ve dolayısıyla G.Kore ekonomisinin bağımsızlığını arttırması için ağır ve kimya sanayilerine doğru bir kayışın zorunlu olduğu düşünülmektedir (Chang, 1993, 76).

G.Kore'nin iktisadi kalkınmasının ilk aşamalarında özel sektörün kaderi tamamen devletin elindeydi. Bu durum uzun bir zaman devam etmiştir. 1983 yılına kadar özel amaçlı bankalar da dâhil olmak üzere tüm bankalar devlet bankası olduğu için devlet kredi tahsisini elinde tutuyordu. Döviz tahsisi ise, 1990'ların başına kadar devlet tekeline dayalı olarak döviz kuru bütçe sistemi ile yönetiliyordu (Chang, 2006, 115).

⁴ G.Kore'de büyük ölçekli aile şirketlerine chaebol denilmektedir.

2.2.2 Sanayi Politikaları ve Bu Politikaların Zaman İçindeki Seyri

G.Kore'nin uyguladığı sanayi politikalarının önemli bir özelliği seçici sanayi politikaları olmalarıdır. Seçici sanayi politikası, ulusal ekonomik refahı uzun vadede artırma amacıyla belirli sanayileri ve sektörleri geliştirmeye öncelik veren yöntemleri içermektedir (Chang, 2005, 99). 1960'ların başından itibaren G.Kore önceki dönemin aksine müdahaleci bir sanayi politikası izlemeye başladı. Ancak 1970'lerin başına kadar müdahale, daha çok genel olarak ihracatı, üretkenliği özendirme biçiminde kalıyor, devletin bazı sanayi dallarını hızlı gelişme adayı seçip, onları bütün gücüyle destekleme ("picking winners") şeklini henüz almıyordu. Devlet sektör seçimini girişimciye bırakıyor, kendisi bu konuda nötr kalıyordu. Dolayısıyla, 1971 yılına kadar emek-yoğun sanayilerin üretimi ve ihracatı hızla arttı (Sönmez, 2003, 202).

1971 yılında hükümet bir "Ağır Sanayi ve Kimya Sanayii" kampanyası başlattı. Buna göre on yıl içinde Kore, demir-çelik, gemi inşa, makine, elektronik, petro-kimya ve metalürji dallarında dünya pazarlarında rekabet edebilecek düzeyde üretim yapar hale gelecektir. Bu programın hedefi tek ve basitti: 10 yıl sonunda bu dallarda devlet desteğine gerek olmadan ihracat yapmak. Bu hedefe doğru yapılan ilerlemeyi yıldan yıla ölçmek ve yol boyunca gerekli olduğu ortaya çıkan yeni önlemleri belirleyip uygulamak mümkündür (Sönmez, 2003, 202).

İzlenen politikalar sonucunda G.Kore'de imalat sanayinin kompozisyonunda yıllar içerisinde önemli bir değişiklik olmuştur. Gıda, içecek ve tekstil gibi emek yoğun sanayiden, öncelikli olarak sermaye yoğun hafif endüstriye ve sonrasında da, bilişim teknolojilerinin de dâhil edildiği ileri teknoloji sanayiye doğru hızlı bir değişim gözlemlenmektedir. 1990'dan 2000'lerin başına kadar Kore'de elektrik ve elektronik ürünlerin imalat sanayi içindeki payı %15'ten %25'e kadar çıkmıştır. Aynı dönemde emek yoğun ve düşük teknoloji gerektiren gıda, içecek ve tekstil gibi sektörlerin paylarının %5'in altına düşmesiyle, bu sektörler arasında oldukça büyük bir fark açılmış olup, G.Kore'de ileri teknoloji gerektiren sektörlerin ağırlığı ön plana çıkmıştır (Arslanhan ve Kuntsal, 2010, 5).

OECD (2009), G.Kore sanayisinde gerçekleşen bu evrim sürecini, İmitasyon Süreci (1960'lar ve 1970'ler), Transformasyon Süreci (1980'ler) ve İnovasyon Süreci (1990'lar ve sonrası) olmak üzere üç döneme ayırmaktadır. İmitasyon süreci olarak adlandırılan 1960'lar boyunca uygulanan politikalar, ithal ikameci sanayilerin ve ihracata yönelik hafif sanayilerin geliştirilmesini amaçlamıştır. G.Kore ucuz ve nitelikli işgücünde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olmasına rağmen, ne yerli teknoloji gücüne ne de yeterli yurtiçi tasarrufa sahipti. İhracata yönelik strateji, firmaları teknoloji transferine zorlamış ve dünya piyasalarında rekabet edebilmek için bu teknolojiyi etkin olarak kullanmalarına yol açmıştır. Uygun teknolojinin seçimi ve asimilasyonu minimum düzeyde yerli Ar-Ge gücü gerektirmektedir. Bilimsel ve teknolojik altyapıyı kurmak için 1960'larda Bilim ve Teknoloji Enstitüsü (KIST) ile Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MOST) kurulmuştur (Hong, 2005, 66).

Daha önce de vurgulandığı üzere 1970'lerde sanayi stratejisinde ağır ve kimya sanayine doğru kayış gerçekleşti. Fakat bu sanayiler hâlâ kendi Ar-Ge'lerini gerçekleştiremedikleri için devlet, yerli Ar-Ge kapasitesini geliştirmek için makine, elektronik, kimya gibi alanlarda araştırma enstitüleri kurarak önemli bir rol oynamıştır (Hong, 2005, 67).

İthal ikameciliğin ve korumacılığın etkilerinin azalmaya başladığı transformasyon sürecinde ise tek başına teknoloji transferi ile üniversiteler ve kamu sektörü tarafından gerçekleştirilen araştırmaların yetersiz kaldığı düşünülerek, özel sektörün kendi Ar-Ge yapısını kurması ve geliştirilmesi için özel sektör teşvik edilmiştir. Üçüncü süreç olan inovasyon sürecinde ise, G. Kore hükümeti özellikle 1990'ların ikinci yarısında etkisini gösteren Asya Krizi ile birlikte, teknoloji politikalarını, o zamana kadar ön planda olan büyük sanayi şirketlerinden, Ar-Ge temelli ve büyük şirketlere kıyasla çok daha esnek, dinamik ve inovatif olan KOBİ'lere doğru kaydırma ihtiyacı duymuştur. Bir başka deyişle, İnovasyon süreci ile birlikte ve özellikle krizin ardından, küçük ölçekli Ar-Ge merkezleri ve teknoloji tabanlı küçük firma önem kazanmış; bu değişim, KOBİ'lerin Ar-Ge harcamaları ve yoğunluklarındaki artış ile kendini göstermiştir (Arslanhan ve Kuntsal, 2010, 2). Tablo 3, 1960'lardan günümüze bu politikaların seyrini göstermektedir.

Tablo 3. G.Kore'nin Bilim, Teknoloji ve İnovasyon Politikalarının Seyri

<u>Taklit Dönemi</u>	
1960'lar	- Kore Bilim ve Teknoloji Enstitüsü (KIST) ve - Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (MOST)'un kurulması
1970'ler	- Bilim ve Teknoloji Yasası'nın yürürlüğe girişi - Makine, gemi yapımı, kimya, deniz bilimleri, elektronik dallarında devlet araştırma enstitülerinin kurulması - Ar-Ge yatırımları için vergi indirim uygulaması
<u>Dönüşüm Dönemi</u>	
1980'ler	- Ulusal Ar-Ge programı - Daedeok Bilim Kasabası'nın kurulması - Özel firmaların araştırmalarının teşvik edilmesi
<u>Yenilik Dönemi</u>	
1990-	- Üniversite merkezli Bilimsel Araştırma Merkezlerinin desteklenmesi - Beş yıllık inovasyon planı (1997) - Ulusal Bilim ve Teknoloji Konseyi'nin kurulması (1999) - Bilim ve Teknoloji vizyonu 2025 (1999) - İlk ulusal teknoloji yol haritası (2001) - Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'nın yeniden yapılandırılması - Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı'nın kurulması (2008)

Kaynak: OECD Reviews of Innovation Policy, Korea (2009).

Bu bağlamda altı çizilmesi gereken bir nokta da, G.Kore'nin kalkınma yarışında teknolojik yapılanmasına ve ilerleme sağlamasına etki eden faktörlerden birinin, Ar-Ge politikalarının odak sektörler seçilerek stratejik kararlar sonucunda uygulanmakta olmasıdır (Arslanhan ve Kuntsal, 2010, 5).

G.Kore'nin sektörel değişimine ve dolayısıyla hızlı ekonomik büyümesine en büyük katkı imitasyon, transformasyon ve inovasyon süreçleri ile Ar-Ge sisteminin gelişiminden gelmiştir (Arslanhan ve Kuntsal, 2010, 5). Bu noktada kamu ve özel sektör Ar-Ge paylarında meydana gelen değişim, bu süreci şekillendirmiştir.

G.Kore'de 1970'lerde toplam Ar-Ge harcamaları içerisinde özel sektörün payı % 30 iken, bu harcamalar içinde 1976 yılından itibaren kamu payı azalmaya ve özel sektörünki ise hızla artmaya başlamıştır. 1983 yılında ise toplam Ar-Ge harcamalarının yarısını kamu yarısını özel sektör yapar duruma gelmiş, sonrasında özel sektör payı armaya

devam etmiştir. 2008 yılında ise görünüm 1970'lerin tersine dönmüş ve özel sektör Ar-Ge harcamalarının payı %75'e ulaşmıştır (Arslanhan ve Kuntsal, 2010, 7).

Özel sektörün Ar-Ge faaliyetlerinde bulunması ürün oluşumu ve ürünün ticarileşme süreçlerini beraberinde getirmekte ve hızlandırmaktadır. Böylece geliştirilen yeni ürün kısa sürede uluslararası pazarlarda yer almakta ve özel sektörün rekabet gücü hızla artmaktadır (Arslanhan ve Kuntsal, 2010, 9).

G. Kore'nin üretim yapısındaki bu değişim doğal olarak ihracat yapısına da yansımıştır. İhracatında ileri ve orta-ileri teknoloji ürünlerinin payı ve rekabetçi üstünlüğü artmıştır. Tablo 4, ihracattaki bu değişimi gözler önüne sermektedir. Tablo ayrıca, uluslararası rekabetçiliğin bir göstergesi olan Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler (AKÜ) indeksini göstermektedir. İleri ve ileri- orta teknoloji sektörlerinin AKÜ indeksi önemli ölçüde artarken, orta düşük teknolojili sektörlerin indeksi düşmüştür (OECD, 2009, 53).

Tablo 4: Güney Kore'nin İhracatının Bileşimi, 1992 ve 2004

Sanayi	Pay %		Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük	
	1992	2004	1992	2004
İleri teknoloji ürünleri	25,8	39,2	1.33	1.63
Orta-ileri teknoloji ürünleri	20,4	35,2	0.60	1.10
Orta- düşük teknoloji ürünleri	18,7	17,3	1.45	1.43
Düşük teknoloji ürünleri	31,6	8,8	1.44	0.49
Sanayi dışı ürünler	1,5	0,4	0.18	0.03

Kaynak: OECD (2007), OECD Economic Surveys, Korea.

2004 yılı itibariyle G.Kore'nin ihracatında ileri ve orta-ileri teknoloji ürünlerinin payı %74.4 gibi çok yüksek bir rakama ulaşmıştır. Ayrıca 1997'de 3 milyar \$ ticaret açığı veren G. Kore 2006'da 33 milyar \$ ticaret fazlası vermiştir. Bu kendini çabuk toparlayan ihracat performansı Kore'yi dünyanın 10. büyük ihracatçısı ve 13. büyük ithalatçısı yapmıştır. Bu durum, anılan dönemde Kore ulusal para birimi değer kazanmasına rağmen G.Kore firmalarının rekabetçi olduğunu yansıtmaktadır. Çünkü firmalar ürünlerinin kalitelerini arttırmış ve daha teknoloji yoğun mallara kaymıştır, dolayısıyla döviz kuru dalgalanmalarına daha az duyarlı olmuşlardır (OECD, 2009, 53).

SONUÇ

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya atılan kalkınma kuramlarında, devletin kalkınmada önemli bir rol oynaması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca bu kuramlarda amaç, Batı ülkelerinde olgunlaşmış halini bulan bir hedef modele ulaşmaktır. Ayrıca ülkelerin kalkınma deneyimleri içinde buldukları dönemden ve bu dönemin koşullarından etkilenmektedir.

1980'lerin başında uygulanan neoliberal politikalar sonucu, kalkınmada devletin öncülüğü ve/veya rolü rafa kaldırılmış ve bu görev serbest piyasaya bırakılmıştır. Fakat ister gelişmiş, ister gelişmekte olan ülke olsun, tüm başarılı ile kalkınan ülke deneyimleri devlet politikalarının ve yönlendiriciliğinin önemli olduğunu göstermektedir.

Devletin sanayi politikalarını yönlendirmesinin ve sanayi stratejisinin kalkınmadaki başarısının en önemli kanıtı Güney Kore'dir. G.Kore deneyimi uygulanan politikalarla, hem küreselleşme hem de kalkınma sürecinin yönetebildiğini göstermektedir. G. Kore'nin başarısının altında yatan önemli faktörlerden biri de reel ekonomiye verilen önemdir. Fakat bu başarıyı ön plana çıkararak her dönemde desteklenen sektörlerin değişmesi ve çağa uydurmanın öneminin kavranmış olmasıdır.

KAYNAKÇA

- AKYÜZ, Yılmaz ve Charles Gore (1994) The Investment-Profits Nexus in East Asian Industrialization, World Development, 24, 3.
- ARSLANHAN Selin; Kuntsal Yaprak (2010) Güney Kore inovasyondaki başarısını nelere borçlu? Türkiye için çıkarımlar, TEPAV Politika Notu.
- AMSDEN, Alice. (1989) Asia's Next Giant South Korea and Industrialization, Oxford University Press, New York.
- BALDWIN, Richard ve Will Martin (1999) Two Waves of Globalization ,NBER Working Papers, No.1406.
- BAŞKAYA, Fikret (1994) Kalkınma İktisadının Yükseliş ve Düşüşü, İmge Kitabevi.
- CHANG, Ha-Joon (1993) The Political Economy of Industrial Policy in Korea, The East Asian Development Experience: The Miracle, The Crisis and The Future içinde, Zed Books, Third World Network.
- (2004) Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü, İletişim Yayınları.
- (2006), Industrial policy in East Asia- lessons for Europe, EIB Papers, 11, 2, 107-132.
- CHANG, Ha-Joon; Ilene GRABEL (2005) Kalkınma Yeniden, Alternatif İktisat Politikaları El Kitabı, Çev. Emre Özçelik, İmge Kitabevi.
- ERDOĞDU, Mustafa (2000) Devletlerin Kalkınmacı Kapasiteleri: Kurumsal Bir Yaklaşım, İktisat Dergisi, Ağustos, 21-39.
- GIDDENS, Anthony (1999) Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Alfa Basım Yayım Dağıtım
- HIRSCHMAN, Albert (2003) Kalkınma İktisadının Yükselişi ve Gerilemesi, Kalkınma İktisadı Yükselişi ve Gerilemesi içinde, İletişim Yayınları.
- HIRST, Paul ve Grahame THOMPSON (1996) Küreselleşme Sorgulanıyor, Çev. Çağla ERDEM, Elif YÜCEL, Dost Kitabevi.
- HONG, Yoo Soo (2005), Evolution of The Korean Innovation Sysytem: Towards an Integrad Model, Governance of Innovation Systems vol 2: Case Studies in Innovation Policy, OECD.
- KEYNES, John Maynard (1919), The Economic Consesequences of the Peace, The Collected Writings of John Maynard Keynes cilt 2, Macmillian 1971.
- OECD, (2007) Economic Surveys, Korea.

- (2009) Reviews of Innovation Policy, Korea, OECD.
- ÖNİŞ Ziya; Fikret ŞENSES (2007), Global Dynamics, domestic coalitions and a reactive state: Major Policy Shifts in post-war Turkish economic development, *Metu Studies in Development*, 34, December, 251-286.
- PEKER, Ayşe (1996) Dünya Bankası: “Büyüme” Söyleminden “İyi Yönetme” Söylemine, *Globalleşme: ekonominin söylemi*, Toplum ve Bilim, 69 Bahar.
- SHAFÄEDDİN, Mehdi (1998) How did Developed Countries Industrialize? The History of Trade and Industrial Policy: The Case of Great Britain and the USA, Discussion Paper, no 139, Geneva UNCTAD.
- (2010) Trade Liberalization, Industrialization and Development: Experience of recent decades, Keynote speech delivered at the fourth ACDC, University of Witwatersrand, Johannesburg, South Africa, April 2010.
- STIGLITZ, Joseph (2002) Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı, Çev. Arzu Taşçıoğlu ve Deniz Vural, Plan B Yayın evi.
- (2006) Making Globalization Work, Norton and Company.
- SOMEL, Cem (2000) Bağımlılık Kuramı ve Güney Kore Deneyimi, Küreselleşme: Emperyalizm yerelcilik işçi sınıfı, Der. Ahmet TONAK. Ankara, 65-110.
- SÖNMEZ, Atilla (2003) Doğu Asya ‘mucize’si ve bunalım; Türkiye için Dersler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ŞEN, Ali (2005), İktisadi Kalkınmada Devlet-Piyasa Nispi Rollerine İlişkin Tartışmalara “Washington-Sonrası Konsensüs” son noktayı koydu mu?, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6,2, 325-342.
- ŞENSES, Fikret (2003), Gelişme İktisadi ve İktisadi Gelişme- Nereden Nereye?, *Kalkınma İktisadi Yükselişi ve Gerilemesi içinde*, Der ve Yay. Haz. Fikret Şenses, İletişim Yayınları.
- (2004) Neoliberal Küreselleşme Kalkınma İçin Bir Fırsat mı, Engel mi? “Kalkınma ve Küreselleşme, ERC Working Papers.
- THIRLWALL A.P.; Penelope PACHECO-LOPEZ (2010), Ticaret Liberalizasyonu ve Ulusların Fakirliği, Çev. Levent Kösekâhyaoğlu, Alter Yayıncılık.
- TONAK, Ahmet, (2003), ÇTYA’nın Bağlamı: “Küreselleşme” ve Yabancı Sermaye, Küreselleşme içinde, Der. Ahmet Tonak, İmge Kitabevi.
- TÜRKKAN, Erdal (2001), “Türkiye’de Sanayileşme (1980-2000)” Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz, Ed. Ahmet Şahinöz, Türkiye Ekonomi Kurumu, İmaj Yayınevi, Ankara.
- TÜYLÜOĞLU, Şevket (2004) Küreselleşme Sürecinde Kalkınma Politikaları ve Devletin Zayıflatan Rolü, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 9,1, 257-280.
- WADE Robert (1992), East Asia’s Economic Success: Conflicting Perspectives, *Partial Insights, Shaky Evidence*, *World Politics*, 44, 2, 270-320.
- WEISS Linda; John HOBSON (1995) Devletler ve Ekonomik Kalkınma, Dost Kitabevi.

WENT, Robert , Globalization: Myths, Reality and Ideology, *Journal of Political Economy*, 26,3,39-59.(1996)

WILLIAMSON, John (2000), What should the World Bank Think about the Washington Consensus ? *The World Bank Research Observer*, 15, 2, 251-64.

World Bank (1993) *The East Asian Miracle:Economic Growth and Public Policy*, Washington, DC: World Bank.

World Bank (1997) *World Development Report: The State In a Changing World*. Oxford, Oxford University Press.

YELDAN, Erinç (2002) Neoliberal Küreselleşme İdeolojisinin Kalkınma Söylemi Üzerine Değerlendirmeler, *Praksis*, 7, 19-34.